Türkiye'de Kırsal Alanda Uygulanan Yoksullukla Mücadele Politikalarının SWOT Analizi ile Değerlendirilmesi

Özge Can NİYAZ[1]
ozgecanniyaz@gmail.com

Sibel TAN[2]
sibeltan@comu.edu.tr

Selma KAYALAK[3]
selma@kayalak.com

Bengül EVEREST[1]
beverest@comu.edu.tr

[1]Araştırma Görevlisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi
[2]Yardımcı Doçent, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi
[3]Dr. Araştırma Görevlisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi

Özet

Yoksulluk kavramı; mutlak yoksulluk, göreli yoksulluk, insani yoksulluk gibi çeşitli şekillerde tanımlanabilmektedir. Yoksulluk, insanlık tarihi kadar eski bir konudur. Yoksulluğu yenmek ve yoksulların refah düzeylerini arttırmak hemen her dönemde kamu politikalarının başlıca amacı olmuştur.

Küreselleşme süreci ile beraber yoksulluk kavramı son yıllarda çok fazla gündeme gelen bir konu haline gelmiştir. Bu süreçte gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ve geri kalmış ülkeler arasındaki uçurum giderek artmaktadır. Gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye'de de küreselleşmenin etkileri görülmektedir.

İktisadi faaliyet açısından yoksulluğun en yaygın olduğu kesim tarımda çalışanlardır. Tarımın kırsal alanda yaygın olduğu düşünüldüğünde bu durum beklenen bir durum olmaktadır. Türkiye'de 2007/2009 yıllarının ortalamasına göre kırsal alandaki yoksul kişilerin (gıda+ gıda dışı harcamalar) oranı % 62.5'tir. Kırsal alandaki yoksulluk oranı, yine bu üç yılın ortalamasına göre % 36.0'dır. Hanehalkı fertlerinin çalıştığı sektördeki durumlarına göre yoksulluk oranlarına bakıldığında ise 2007/2009 yılları ortalamasına göre tarım sektörünün payının % 34.3 olduğu görülmektedir. Bu nedenle, kırsal kesimde yoksulluk ile mücadele politikalarının doğru belirlenmesi ve uygulanabilir olması oldukça önemlidir. Kırsal kesimdeki yoksulluk oranının azaltılması, toplam yoksulluk oranının azaltılmasına da büyük katkı sağlayacaktır.

Bu çalışmada, özellikle son otuz yıllık zaman dilimi kapsamında belirlenen ve uygulanan yoksulluk ile mücadele politikalarının SWOT analizi ile güçlü ve zayıf yanlarının değerlendirilmesi, ayrıca fırsatların ve tehditlerin ortaya konması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Yoksullukla mücadele, SWOT, Politika.

The Evaluation of the Policies about Fight against Poverty in the Rural Areas of Turkey with SWOT Analysis

Abstract

The concept of poverty can be defined in various ways such as absolute poverty, relative poverty and human poverty. Poverty is an issue as old as the history of humanity. Defeating the poverty and increasing the welfare level of poor have been the main aim of the public policies in almost every period.

With the globolization period, the concept of poverty has been a current issue in recent years. In this process, the gap between the developed countries and developing and underdeveloped countries are increasing. As a developing country, the effects of globalizations are observed in Turkey.

In terms of economic activity, poverty is more common among the agriculture workers. It is an expected situation as the agriculture is common in the rural areas. In Turkey, the rate of the poor people in the rural areas (with food and non-food expenditures) is %62.5 according to the average between the years 2007 and 2009. The poverty rate in the rural areas is again %36.0 according to the average of these three years. Looked at the poverty rate considering the situation of working sector of the household members, it has been observed that the percentage of the agriculture sector is %34.3 with regard to the averages between the years 2007 and 2009. For this reason, the accurate determination and practicability of the policies about fight against poverty in the rural areas are really important.

The reduction of the poverty rate in the rural areas will contribute to the reduction of the total poverty rate. With SWOT analysis, the evaluation of strenghts and weaknesses of the policies about fight against poverty which have been determined and applied especially in the last thirty years and also introducing the oppurtunities and threats of them are aimed in this study.

Key words: Turkey, Fight against Poverty, SWOT, Policy.

1.Giriş

İnsanlık tarihi kadar eski bir konu olan yoksulluk, çok yönlü ve karmaşık bir konudur. Bu nedenle yoksulluk kavramının birçok tanımı bulunmaktadır. Bunlardan en sık rastlanan tanımlar mutlak yoksulluk, göreli yoksulluk ve insani yoksulluktur. Mutlak yoksulluk; hane halkı ya da bireyin yaşamını sürdürebilecek asgari refah seviyesini yakalayamaması durumudur (Gündoğan, 2008). Göreli yoksulluk; kişinin toplumsal olarak yeniden üretebilmesi için gerekli tüketim ve yaşam düzeyinin saptanmasını içermektedir. Buna göre, belli bir toplumda kabul edilebilir minimum tüketim düzeyinin altında geliri olanlar göreli yoksul olarak tanımlanmaktadır (Öztürk, 2004). Gelir odaklı yoksulluk kavramlarının yoksulluğu tanımlamada yeterli olmaması üzerine, mutlak yoksulluk kavramı geliştirilerek ''İnsani Yoksulluk Kavramı''

oluşturulmuştur. İnsani yoksulluk; iyi bir hayat standardında uzun, sağlıklı ve üretken bir hayat sürdürebilme fırsat ve seçeneklerinden yoksun olarak tanımlanmaktadır (Bildirici, 2011). Yoksullukla ilgili bir diğer önemli kavram ise ''İnsani Gelişmişlik İndeksi'' dir ve bu indeks bir ülkenin ortalama kazanımlarını insani gelişmenin üç temel alanı olan sağlık, bilgi ve gelir alanında ölçen karma bir indekstir. Bazı istisnai durumlar dışında ''İnsani Gelişmişlik İndeksi'' yüksek olan ülkelerde yoksulluk oranının düşük olduğu belirtilmektedir (Dansuk, 1997). Bunların dışında da pek çok farklı tanım mevcuttur. Yoksulluğun doğru tanımlanması ve ölçülmesi, yoksullukla mücadele politikalarını belirleme açısından büyük öneme sahiptir.

Son dönemde izlenen neo-liberal ekonomi politikaları ve küreselleşme süreci ile tüm dünyada yoksulluk artmıştır ve globalleşmenin bir yan etkisi olarak bu sonuç Türkiye'yi de etkilemiştir. İktisadi faaliyet açısından yoksulluğun en yaygın olduğu kesim tarımda çalışanlardır (Öztürk, 2008). Tarımın kırsal alanda yaygın olduğu düşünüldüğünde bu durum beklenen bir durum olmaktadır. Türkiye'de 2007/2009 yıllarının ortalamasına göre kırsal alandaki yoksul kişilerin (gıda+ gıda dışı harcamalar) oranı % 62.5'tir. Kırsal alandaki yoksulluk oranı, yine bu üç yılın ortalamasına göre % 36.0'dır. Hanehalkı fertlerinin çalıştığı sektördeki durumlarına göre yoksulluk oranlarına bakıldığında ise 2007/2009 yılları ortalamasına göre tarım sektörünün payının % 34.3 olduğu görülmektedir (TÜİK, 2011). Bu nedenle, kırsal kesimde yoksulluk ile mücadele politikalarının doğru belirlenmesi ve uygulanabilir olması oldukça önemlidir. Kırsal kesimdeki yoksulluk oranının azaltılması, toplam yoksulluk oranının azaltılmasına da büyük katkı sağlayacaktır.

Bu çalışmada, özellikle son otuz yıllık zaman dilimi kapsamında belirlenen ve uygulanan yoksulluk ile mücadele politikalarının SWOT analizi ile güçlü ve zayıf yanlarının değerlendirilmesi, ayrıca fırsatların ve tehditlerin ortaya konması amaçlanmaktadır.

2. Türkiye'de Kırsal Alanda Mevcut Durum

Türkiye'de yoksulluk oranlarına son üç yıl itibariyle bakılacak olur ise kırsal kesimdeki yoksulluk oranının, kentsel kesimden daha yüksek olduğu görülmektedir. Son yıl itibariyle kırsal kesimde yoksulluk oranı %38.49 olarak belirlenmiştir. Kırsal kesimde yoksulluk en çok gıda ve gıda dışı yoksulluk oranlarında gözlenebilmektedir. Yine kişi başı günlük geliri 2.15 $'ın altında ve 4.3 $'ın altında olan fertlerin oranı kentsel kesime göre oldukça yüksektir. Harcama esaslı göreli yoksulluk oranı da kırsal alanda kentsel kesimin oranlarının çok üzerindedir (Bkz: Çizelge 1).

Çizelge 1: Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre fertlerin yoksulluk oranları (%)

	KIR			KENT			TÜRKİYE		
	2007	**2008**	**2009**	**2007**	**2008**	**2009**	**2007**	**2008**	**2009**
Gıda yoksulluğu (açlık)	1.41	1.18	1.42	0.07	0.25	0.06	0.48	0.54	0.48
Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	34.80	34.62	38.69	10.36	9.38	8.86	17.79	17.11	18.08
Kişi başı günlük 1 $'ın altı	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Kişi başı günlük 2.15 $'ın altı	1.49	1.11	0.63	0.09	0.19	0.04	0.52	0.47	0.22
Kişi başı günlük 4.3 $'ın altı	17.59	15.33	11.92	4.40	3.07	0.96	8.41	6.83	4.35
Harcama esaslı göreli yoksulluk	29.16	31.00	34.20	8.38	8.01	6.59	14.70	15.06	15.12

Kaynak: TÜİK, www.tuik.gov.tr, Erişim: 24.05.2011.

3. Türkiye'de Kırsal Alanda Uygulanan Yoksullukla Mücadele Politikaları

Kırsal alanda geçim kaynağı ağırlıklı olarak tarımdır. Yoksulluğun en ağır etkilerinin gözlendiği kesim ise tarım kesimidir. Spesifik özelliklere sahip bu sektör ile geçimlerini sağlayan kişilerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve kırsal kalkınmanın sağlanabilmesi için yoksullukla mücadele politikalarının uygulanabilirliği ve etkinliği oldukça önemlidir.

Yoksullukla mücadele politikaları belirlenirken yoksulluktan en fazla etkilenen kesim olan tarım kesiminin özellikleri göz önünde bulundurularak belirlenmelidir. Bundan yola çıkarak, tarım politikaları da yoksullukla mücadele politikalarının ayrılmaz bir unsuru haline gelmektedir. Belirlenen ve uygulanan etkin tarım politikaları ile kırsal yoksulluğu en aza indirgemek mümkündür. Bu nedenle, tarım politikalarının birçoğu aynı zamandan yoksullukla mücadele politikası niteliği taşımaktadır.

Yoksulluğun temel sebebinin üretim ve mülkiyet araçlarının adaletsiz dağılımı olduğu belirtilmektedir. Gelir dağılımı adaletsizliğinin ise bunun bir sonucu olduğu düşünülmektedir. Kent kesimine göre kırsal kesimde gelirin daha adaletli dağıldığına dair bir izlenim mevcuttur. Ancak göz ardı edilmemesi gereken nokta, bu dağılımda kent-kır ayrımının da adaletsiz olduğu ve sadece kırsal kesimin aldığı düşük payın kendi içinde biraz daha adaletli olmasıdır (DPT, 2001).

Kırsal alanda yoksulluğa neden olan diğer etkenlere genel olarak bakıldığında ise kırsal alanda istihdamın kısıtlı

olması, ailelerin çok çocuklu olması, tarımdan elde edilen gelirin diğer sektörlere kıyasla düşük olması, eğitim oranının düşük olması, gizli işsizlik oranının yüksek olması gibi birçok sebep mevcuttur.

Planlı dönem kapsamında hazırlanan Kalkınma Planlarının hemen hepsinde yoksullukla mücadele konusuna geniş bir yer verilmiştir. Planlarda yer alan yoksullukla mücadele politikaları genellikle ekonomik büyümeyi hedefleyen ve istihdamı artıracak nitelikte politikalardan oluşmaktadır. İlk kalkınma planından son kalkınma planına kadar geçen sürede önemli gelişmeler kaydedilmiş olmasına rağmen istenen seviyeye gelinemediği hemen her plan sonunda belirtilmiştir.

Yoksullukla mücadele politikalarını dolaylı politikalar ve dolaysız politikalar olmak üzere iki gruba ayırmak mümkündür. Gelir dağılımı adaletsizliğini azaltmak, ulusal gelir artışı, ekonomik büyüme, insan kaynaklarına katılım, kırsal ve kentsel kalkınma projeleri geliştirme gibi politikalar dolaylı politikalar olarak belirtilmektedir. Yoksullara yapılan yardımların artması, Sosyal Yardım ve Dayanışma Fonu (SYDF) kaynaklarının amaca uygun kullanılması, yoksullukla ilgili özel ve kamu kurumlarının eşgüdümlü çalışması, kaynakların etkin kullanımı gibi politikalar yoksullukla mücadelede dolaysız politikalar olarak belirtilmektedir (Dansuk, 1997).

Türkiye'de genel anlamda benimsenen yoksullukla mücadele politikaları ekonomik büyümeye yönelik politikalar, sosyal politikalar (eğitim, sağlık, yardımlar) , nüfus ve göç politikaları, istihdam politikaları şeklindedir. Türkiye'de en benimsenen yoksullukla mücadele politikası ise ekonomik büyüme politikasıdır. Ekonomik büyüme ile yoksulluğun azalacağı görüşü benimsenmiştir (Uzun, 2003). Fakat ekonomik büyüme gerçekleştiği halde işsizlik sorunu en önemli sorun olma niteliğini korumaktadır. Bu nedenle daha etkin politikalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Mevcut eğitim politikası, gelir dağılımındaki adaletsizliği arttırmaktadır. Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanamaması nedeniyle kırsal kesimde düşük olan eğitim düzeyi, sektörel gelir bölüşümü dengesizliğini yaratmakta ve kırdan kente ucuz işgücü göçünü tetiklemektedir (DPT, 2001). Son yıllarda kırsal nüfusun her geçen gün azalmakta olduğu, tarımsal üretimde ağırlaşan yaşam koşulları nedeniyle özellikle genç nüfusun kırdan kente göç etmekte olduğu ve hatta bunun oldukça ciddi boyutlara ulaştığı gözlemlenmektedir (Öztürk, 2004).

İstihdam politikası ile ilgili olarak, işgücü piyasası zayıf bir performans sergilemeyi sürdürmekte olup, bu alanda çok az ilerleme kaydedildiği belirtilmektedir. Başta kadınlar olmak üzere, gençler arasında yaygın işsizlik, kır/kent işgücü piyasaları arasındaki büyük fark başlıca zorlukları teşkil etmektedir (DPT, 2007).

Transfer politikaları, gelirin yoksullar lehine yeniden dağıtımının sağlanmasına önemli bir role sahiptir. Bu kapsamda, Sosyal Güvenlik Sisteminin, sosyal risklere karşı toplumun her kesimine güvence sağlayarak gelir dağılımını iyileştirici bir etkiye sahip olması ve özellikle kırsal kesimi baz alması gerekmektedir (DPT, 2006). Fakat transfer politikalarından beklenen etki henüz tam anlamıyla gerçekleştirilememiştir.

Türkiye'de yoksulluğu azaltmada Sosyal Güvenlik Politikaları önemli bir role sahiptir. Tarım kesiminde, kente göre işsizlik oranının daha düşük olduğu belirtilmektedir. Fakat tarımda çalışanlar oldukça düşük ücretlerle çalışmaktadır ve tarımda gizli işsizlik sorunu mevcuttur. Kırsal yoksulluk, gelişmekte olan ülkelerde tarım sektörünün hızla çözülerek gizli işsizliğin açık işsizliğe dönüşme olgusuna dayanmaktadır. Dolayısı ile tarım kesiminde Sosyal Güvenlik Tedbirleri üzerinde durulması gereken bir unsurdur (DPT, 2001). Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin pek çoğunda görülen işsizlik sigortası,çalışma olanağı bulunmayan işsiz kesimin sıkıntılarını hafifletmek için uygulamaya konulmuş bir Soysal Güvenlik Politikasıdır.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü bünyesinde, kırsal yoksulluğu azaltmak ve kırsal alanda yaşayan kişileri üretime yönlendirecek, onları yoksulluk riskinden uzaklaştırmak amacıyla 2003 yılında Kırsal Alanda Sosyal Destek projesi oluşturulmuştur (Bildirici, 2011).

Vergi politikaları, yoksulluğu azaltmada önemli bir araç niteliği taşımaktadır. Dolaylı ve dolaysız vergi yüklerinin arttırılması kişilerin daha da yoksullaşmasına neden olmaktadır. Vergiler, hem kişilerin ödeme gücünü hem de devletin kullanım alanlarını düşünerek her iki taraf açısından da rasyonel olarak belirlenmelidir. Ayrıca herkesin yararlandığı temel gıda ve ihtiyaç maddelerinde vergi oranlarının düşürülmesi veya hiç vergi alınmaması gibi politikalar yoksulluğun azaltılması açısından önemli görülmektedir.

Kırsal alanda büyük toprak sahipleri ile küçük üretici arasındaki gelir dağılımı adaletsizliği yoksulluğu arttıran önemli bir etkendir. Bununla birlikte geçtiğimiz yıllarda uygulanan Doğrudan Gelir Desteği adı altındaki alan bazlı destekler ülkenin tarımsal yapısına uygun olmadığı gibi, küçük çiftçi ile büyük çiftçi arasındaki uçurumun giderek artmasına neden olmuştur. Türkiye'de tarım arazilerinin küçük ve parçalı bir yapıda olması büyük sorun teşkil etmektedir.

Türkiye, Avrupa Birliği'ne (AB) aday ülke statüsünde olduğu için Katılım Öncesi Kırsal Kalkınma Yardım Aracı (IPARD) adı altında verilen fonlardan yararlanmaktadır. Kırsal alanda kalkınmayı hedefleyen bu fonlar da yoksullukla mücadelede kullanılan bir araç görevi görmektedir. Türkiye, henüz AB üyesi olmadığı için Tarım ve Kırsal Kalkınma için Özel Katılım Programı'ndan (SAPARD) yararlanamamaktadır.

Uygulanan tarım politikalarının, gerek tarım gerekse tarım dışı alanlarda istenilen başarıyı sağlayamadığı gibi yoksulluğu da arttırdığı gözlemlenmektedir (Öztürk, 2004). Ortak Tarım Politikası kapsamında Gümrük Birliğine üye olan Türkiye'nin, AB'nin iç pazarını korumak için aldığı birçok önlem nedeni ile tarımsal ihracat gücü sınırlanmaktadır. Ayrıca, AB tarımsal ürünlerinin Türkiye'nin iç pazarına kolayca girebilmesi ise Türk çiftçisinin ürününü pazarlaması ve gelir elde etmesi önünde duran büyük bir engeldir. Uygulanan makroekonomik politikalar, Türk çiftçisinin üretim yapabilme

olanağını daha da olumsuz etkileyerek, kırsal kesimde yoksulluğu daha da tetiklemektedir.

Özellikle son 30 yıldır uygulanan neo-liberal politikalara bağlı olarak hükümetlere uygulatılan tarım politikaları ve devlet desteğinin tarım sektöründen çekilmeye başlanması, bu sonucun daha da şiddetli yaşanmasına yol açmaktadır (Öztürk, 2004).

4. Türkiye'de Kırsal Alanda Uygulanan Yoksullukla Mücadele Politikalarının SWOT Analizi ile Değerlendirilmesi

4.1. Güçlü Yanları (Üstünlükler)

Türkiye coğrafi koşullar ve iklim koşulları nedeniyle temel tarım ürünlerinin tümünü üretme potansiyeline sahiptir. Bu nedenle, politikaların ülke tarımına uygun bir biçimde belirlenmesi ve uygulanması halinde, temel tarım ürünlerinin hepsinde kendine yeterli bir ülke haline gelme olanağına sahiptir.

Türkiye uygun iklim koşulları ve toprak yapısı, üretimde erkenciliğin sağlanabilmesi, gelişmekte olan tarım teknolojileri, tarımsal işgücünün yoğun olması, tarımsal konularda deneyimli üreticileri nedenleriyle tarımsal üretim açısından büyük bir potansiyele sahiptir.

Türkiye'de tarım sektörü lokomotif sektördür ve ekonomik kriz dönemlerinde bunun etkileri gözlenmektedir. Diğer sektörlerde meydana gelecek ekonomik sarsılmalarda itici bir rol oynayarak ülke ekonomisinin ayakta durmasına büyük katkıda bulunmaktadır.

Genç ve kalabalık bir nüfusa sahip Türkiye'de, yapılacak yatırımlar ile bu nüfusa istihdam sağlanması sonucunda ülke ekonomisinin büyüme göstermesi mümkündür. Ülke ekonomisindeki büyüme ve istihdam oranındaki artış sonucunda yoksullukla mücadele etmek mümkün olabilecektir.

Türkiye'de kırsal alanda yaşayan kişiler el sanatları, arıcılık, organik tarım gibi pek çok alternatif gelir kaynağı yaratabilecek koşullara sahip oldukları gözlemlenmektedir.

4.2. Zayıf Yanları (Zayıflıklar)

Yoksulluğun tam olarak ölçülmesi ve mücadele stratejilerinin belirlenmesi için gerekli olan makro ekonomik göstergeler yeterince sağlıklı değildir.

Belirlenen yoksullukla mücadele politikaları, planlı dönem itibari ile bakıldığında tam anlamıyla hayata geçirilememektedir. Politikalar, planlar üzerinde kalmaktadır.

Gelir dağılımında gözlenen dengesiz yapı, ekonomik büyümenin yoksulluğu azaltıcı etkilerinin ortaya çıkmasını güçleştirmektedir (DPT, 2000).

Yoksullukla mücadele politikaları, öncelikli olarak hedef kesim olan alt gelir gruplarına yönelik olamamaktadır.

Fiyat ve gelir politikaları gelir dağılımını iyileştirici yönde uygulanamamaktadır (DPT, 1989).

Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Sistemi, yoksulluğu önlemede ve azaltmada yetersiz kalmaktadır (DPT, 2000).

Kayıt dışılık sorunu, en çok tarım sektöründe görülmektedir. Bu nedenle kırsal kesim için en doğru tarım politikaları ve yoksullukla mücadele politikalarının belirlenmesi güçleşmektedir.

Kayıt dışı çalışan yoksulların, Sosyal Güvenlik kapmasına alınması ve düzgün işlerde çalışması için alınan önlemler henüz yeterli olmamaktadır (DPT, 2006).

Türkiye'deki girdi fiyatlarındaki belirsizlikler, üretim planlamasına gereken önemin verilmemesi, üretici örgütlerinin zayıf yapısı gibi birçok nedenle tarımsal kesimde istenen yapısal iyileşme ve gelir artışı sağlanamamaktadır.

Tarımsal ürünlerin destekleme fiyatlarının tespit edilmesinde çiftçi gelirlerinde istikrar sağlayan ve üretimi yönlendiren bir yol izlenmemektedir (DPT, 1989).

Tarımda işsizlik diğer sektörlere göre nispeten düşüktür fakat gizli işsizlik boyutu oldukça önemlidir. Bu nedenle tarımda tam anlamıyla istihdam edilemeyen kişiler için belirlenmiş ve uygulanan bir işsizlik politikası bulunmamaktadır.

Tarımsal faaliyetin özelliği gereği, kırsal kesim doğa koşulları ile de mücadele etmektedir. Bu nedenle bu kesimde yaşayan insanların sağlık, eğitim ve altyapı gibi hizmetlerden yararlanmaları için özel çabalar gerekmektedir. Bu alanda uygulanan politikalar tam anlamı ile yeterli olamamaktadır.

Türkiye'de tarım arazileri genel itibariyle küçük ve parçalı yapıdadır. Küçük ölçekli işletmeler üretimde sayı olarak fazla olmalarına rağmen çoğu alanda büyük ölçekli işletmeler kadar söz sahibi olamamaktadır. Başta destekleme politikaları olmak üzere uygulanan birçok tarım politikası büyük üreticiyi daha da zenginleştirirken, küçük üreticiyi fakirleştirmektedir.

4.3. Fırsatlar

Genç ve kalabalık bir nüfusa sahip olan Türkiye, potansiyel işgücü açısından birçok ülkeye göre avantajlı durumdadır.

Uygun iklim koşulları nedeniyle geniş bir üretim desenine sahip olan Türkiye'de temel tarımsal ürünlerin hepsi yetiştirilebilmektedir.

Türkiye, coğrafi olarak stratejik bir konuma sahiptir. Aynı zamanda birçok ülkeye yakınlığı nedeniyle ihracat açısın-

dan önemli bir avantaja da sahiptir. Bu nedenle tarımsal ürünleri belirli kalite ve standartlarda yetiştirmeyi teşvik edecek politikalar uygulanması halinde, ülkeye yüklü miktarda döviz girişi sağlayabilecek fırsatı bulunmaktadır.

Tarım ülkesi olan Türkiye'de, kırsal kesimde uzun yıllardan beri tarım ile uğraşan üreticiler oldukça tecrübelidir.

Köylü ve çiftçinin gelirinin yükseltilebilmesi için yeni üretim dalların teşvik edilmesini sağlayan politikalar üretilmesi ve uygulanması mümkündür.

Türkiye, konumu ve iklimi nedeniyle kırsal turizme oldukça elverişlidir. Bu yönde yapılacak yatırımlar ile kırsal kesimde gelir artışı sağlamak mümkün olacaktır.

Türkiye'de tarıma dayalı sanayi oldukça gelişmiştir. Bu nedenle tarımsal ürünlerin, ham halinden çok işlenerek katma değer artışı sağlanan yeni hallerinin değerlendirilmesi teşvik edilir ise kırsal kesimde gelir artışı sağlamak mümkün olabilecektir.

Kırsal kalkınma fonları ve uluslar arası fonlar kırsal kesimde yoksulluğu azaltma amacı taşımaktadır. Bu amaçla kullanılabilecek fonlar önemli bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. Tarım Bakanlığının Kırsal Kesimde Yatırımları Destekleme Projesi (KKYDP), AB'nin kırsal alanda kalkınmayı desteklemek için kullandığı IPARD fonları bunlara örnek olarak gösterilebilmektedir.

Türkiye'de istihdamın sektörel dağılımına bakıldığında işgücüne katılan nüfusun %26,5'nin tarım sektöründe çalıştığı görülmektedir. İşgücüne katılan kadınların %44,9'u tarımda çalışırken, bu oran erkeklerde %18,7'ye düşmektedir. Türkiye'de işgücüne katılım oranı %51,2 olup, bu oran kırsal alanda %57,7'dir. 2011 yılı Tüik Hane halkı İşgücü Anketi Sonuçlarına göre, kırsal alanda işgücüne katılanların %50,3'ünü kadınlar oluşturmaktadır. Yani, tarımda istihdam edilenler arasında kadınların oranı daha yüksektir (TÜİK, 2011). Tarımsal faaliyette çok önemli bir yeri olan kadın nüfusunun erkeklerden fazla olması önemli bir fırsat olarak görülmektedir.

4.4. Tehditler

Türkiye'de, uzun yıllar devam eden yüksek enflasyon ve faiz ödemelerin bütçe üzerindeki yükü devletin genelde sosyal refahı, özelde ise gelir dağılımını düzeltici ve yoksulluğu azaltıcı politikalar uygulama imkanlarını daraltmaktadır (DPT, 2000).

Küreselleşme nedeni ile diğer ülkelerdeki yoksulluk, Türkiye'yi etkileyebilme riskini yaratmaktadır.

Kırsal kesimde artan yoksulluk, toplam yoksulluk oranını arttırmaktadır. Ayrıca, kırsal kesimde geliri azalan kişilerin ekonomi üzerinde pozitif etkileri azalmaktadır.

Tarımsal üretimde kar yerine zarar eden üreticilerin tarımsal üretimden vazgeçme olasılığı nedeniyle, tarımsal ürün arzı riske girmesi mümkündür.

Mevcut durumda, arz fazlası olan ürünler stok maliyetlerini yükseltmektedir. Ayrıca, düşük gelir grubundaki kişiler arz fazlası olan ürünlere dahi yüksek fiyatlar nedeni ile ulaşamamaktadır. Bu da gıda güvencesizliği riskini oluşturmaktadır.

Et ve et ürünleri gibi ürünlerin, yurt içinde üretiminin teşvik edilmesi yerine dışarıdan ithal edilmesi döviz kaybına ve üretici açısından da birçok ekonomik kayba neden olmaktadır. Üreticiler belirli bir süre desteklenmeli, üretim yurt içinde arttırılarak et ve et ürünleri fiyatların düşmesi sağlanmalıdır. Böylelikle üreticinin de refah seviyesi artmış olacaktır.

Türkiye'ye kıyasla diğer ülkelerde tarımsal destekleme miktarları oldukça yüksektir. Bu nedenle Türkiye'nin rekabet gücü düşmektedir.

Kırdan kente göçün engellenmemesi halinde, kentlerde işsizlik oranı ve yoksulluk oranının artacağı düşünülmektedir. Bu da birçok sosyal problemle birlikte suç ve intihar oranlarının artmasına neden olabilecektir.

Türkiye'de hükümetler değiştikçe politikalar değişmekte ve istikrarlı bir yapı gözlenememektedir.

Tarımsal üretimde planlı üretim yapılmadığı için ülkede üretilebilecek ürünler çoğunlukla ithal edilmektedir. Bu şekilde olası kriz ve savaş zamanlarında gıda egemenliği tehlikeye atılmış olmaktadır.

5.Sonuç ve Öneriler

Yoksulluk, çağlar öncesine dayanan ve halen varlığını sürdüren önemli bir konudur. Küreselleşme sürecinin yaşandığı bu günlerde, yoksulluğun etkileri daha da fazla hissedilir olmuştur. Bu nedenle insanlık tarihinden günümüze kadar olan süreçte gündemde olan bu konu daha da önemli bir hale gelmiştir. Küreselleşme süreci ile bir ülkede başlayan ekonomik olumsuzluk diğer ülkeleri de çok kısa sürede etkisi altına alabilmektedir. Böylelikle yoksulluğun bulaşıcı hale gelmeye başladığını söylemek mümkündür.

Yoksullukla mücadele konusunda temelde iki görüş hakimdir. Bunlardan ilki yoksullukla mücadelenin ''sosyal devlet'' olma ilkesi nedeniyle, her devletin kendi vatandaşının gıda güvencesini sağlamak ve yaşamsal koşullarını sürdüreceği asgari koşulları sağlamak ile yükümlü olduğu görüşüdür. Diğer bir görüş ise, serbest piyasa ekonomisinde devletin rolünün her konuda asgariye inmesi gerektiğini düşünen kesime aittir. Bu iki görüş arasında, devletin görevini yapmadığı koşullarda Sivil Toplum Kuruluşlarının devreye gireceği ve yoksullukla mücadele gibi asırlardır süren bir sorunun bu kuruluşların sorumluluğuna bırakılamayacak kadar önemli olduğu hususunda fikir ayrılığı yaşanmaktadır.

Yoksullukla tam anlamıyla mücadele edebilmek için öncelikle yoksulluğun ölçülebilmesi gerekmektedir. Bunun

için makroekonomik göstergelerin sağlıklı olmasına ihtiyaç vardır. Kayıt dışılık oranının en yüksek olduğu kesim kırsal kesimdir. Yoksullukla mücadele ilk adım kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınmasıdır.

Dolayısıyla yoksulluğun tanımı ve ölçümü iyi bir şekilde yapıldıktan sonra uygulanacak tarım politikaları, sosyal güvenlik politikaları, vergi politikaları, istihdam politikaları kırsal kalkınma ile birbiriyle uyum içinde yapılırsa yoksulluğun azaltılabileceği öngörülmektedir.

Yoksulluk ve gelir dağılımındaki dengesizlik, sürdürülebilir büyüme ve istihdam, eğitim, sağlık ve çalışma hayatı politikalarıyla kalıcı bir şekilde azaltılabilmektedir. Yoksulluk ve sosyal dışlanma riski taşıyan birey ve grupların ekonomik ve sosyal hayatta yer almalarını sağlayacak ve yaşam kaliteleri yükseltilecek politikalar belirlenmeli ve bu politikaların uygulamaları etkin bir şekilde denetlenmelidir.

Yoksulluktan en fazla etkilenen kesim olan kırsal kesimde ağırlıklı olarak geçim kaynağı tarımdır. Tarım sektöründeki gelişmeler, kırsal kesimi olumlu etkileyerek yoksulluk oranının azaltılmasında büyük öneme sahiptir. Bu nedenle tarım politikaları belirlenirken, kırsal kesimin gelir ve refah düzeyini arttırmaya yönelik politikalara öncelik verilmelidir. Bu bağlamda öncelikle kırsal kesimde eğitim koşulları iyileştirilmeli ve mevcut niteliksiz işgücü, nitelikli işgücüne dönüştürülerek istihdam edilmeye hazır hale getirilmelidir. Kırsal bölgelerde emek yoğun projeler geliştirilerek özellikle ihracata yönelik üretim gerçekleştirilmelidir.

Kırsal kesimin refahı için altyapı sorunlarını giderici politikalar belirlenmeli ve uygulamaya geçirilmelidir. Sağlık ve Sosyal Güvenlik politikaları, kırsal kesime öncelik verilerek uygulanmalıdır.

Çiftçi gelirleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olan tarımsal destekleme politikaları, kırsal kesimde yoksullukla mücadelenin en önemli araçlarından biri olarak kullanılmaktadır. Desteklemelerin, üreticilerin arazi ölçekleri ile ters orantılı olarak dağıtılması küçük üretici ile büyük üretici arasındaki toprak ve gelir uçurumunu kapatmada önemli bir araç olarak kullanılabilecektir. Desteklemeler, işletmelerin ölçeklerine göre dilimlere ayrılması ile küçük üreticinin daha fazla destek alarak büyümesine ve adil rekabet ortamına dahil olmasına yardımcı olacak bir araç olarak kullanılmalıdır. Desteklemeler için önerilen bu yöntem ile küçük ölçekte üretim yapan işletmelerin büyümesi ve büyük işletmelerle rekabet edebilmesinde önemli bir adım niteliğindedir. Nitekim, tarımın en önemli yapısal sorunu olan küçük ve parçalı işletmelerin önüne geçmede önemli bir adım olacağı düşünülmektedir.

En yoksul kesim kırsal kesimdir. Fakat kırsal kesimde de en yoksul kesim ücretli işçiler ve kadınlardır. Kırsal kesimde köklü bir değişim ile yoksullukla kalıcı bir şekilde mücadele için kadınlar hedef alınmalıdır. Kadınlar; gerekli eğitimler verilerek, tarımsal becerilerine ek olarak daha rahat bir yaşam sürmeleri için gerekli olan bilgi ve becerileri de edinmelidirler. Çocuk eğitiminde önemli bir rolü olan kadınlar vasıtasıyla, kırsal kesimde yaşayan çocukların misyonlarının genişletilmesi hedeflenmelidir.

Türkiye coğrafi konumu ve uygun iklimi nedeniyle tarımsal üretime çok elverişli bir ülkedir. Tarım ülkesi olan Türkiye'de, en yoksul kesimin kırsal kesim olması beklenmeyen bir sonuçtur. Doğru ve uygulanabilirliği takip edilen tarım politikaları ile kırsal alanda yoksullukla mücadele etmek mümkündür. Türkiye'nin genç bir nüfusa sahip olması yoksullukla mücadelede önemli bir unsurdur.

Fakat diğer yandan Türkiye'de hükümetler değiştikçe politikalar da değişmektedir. Tarım politikalarında ve yoksullukla mücadele politikalarında başarılı sonuçlar elde edilebilmesi için istikrarlı bir yapıya ihtiyaç bulunmaktadır. Belirlenen birçok politika kağıt üzerinde kalmakta ve uygulamaya tam anlamı ile geçirilememektedir.

Yoksullukla mücadelede kırsal kesimin eğitim, sağlık gibi sosyal hizmetlerden en iyi şekilde yaralanabilmesi önem taşınmaktadır. Bunun için gerekli altyapı henüz tam anlamı ile oluşmamıştır.

Yoksulluğu azaltmak için uygulanan politikalarda özellikle tarım kesimi hedef alınmadığı müddetçe, en yoksul kesim olan kırsal kesimde yoksulluğu azaltmak mümkün olmayacak ve toplam yoksulluk oranında önemli bir düşüş beklenmeyecektir. Tarım politikalarındaki istikrarsızlıkların sonucunu kırsal kesim ödemektedir.

Kaynaklar

Bildirici, Z., 2011. ''Avrupa Birliğinde Yoksullukla Mücadele ve Türkiye'nin Uyum Sürecindeki Yeni Uygulamalar'', İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Dansuk, E., 1997. ''Türkiye'de Yoksulluğun Ölçülmesi Sosyo-Ekonomik Yapılarla İlişkisi'', Devlet Planlama Teşkilatı Uzmanlık Tezi, Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı, 1989. ''Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'', Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı, 2000. ''Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'', Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı, 2001. ''Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyon Raporu'', Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı, 2006. ''Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı'', Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı, 2007. ''Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyon Raporu'', Ankara.

Gündoğan, N., 2008. ''Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele'', Ankara Sanayi Odası 0cak/Şubat 2008 Bülteni, Ankara.

Öztürk, Ş., 2004. ‘‘Küreselleşme, Yeni Dünya Düzeni, Neo-Liberal Ekonomi Politikaları ve Yoksulluk’’, IV. Aile Şurası Bildirileri, s. 665-679, Ankara.

Öztürk, Ş., 2008. ‘‘Kırsal Yoksulluk ve Neo-Liberal Ekonomi Politikaları’’, Uluslarasası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:1/5, s.605-634, Ordu.

Uzun, A. M., 2003. ‘‘Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası’’, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 4, Sayı:2, Sivas.

TÜİK, 2011. Türkiye İstatistik Kurumu, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=23, Erişim: 24.05.2011.

Sorumlu yazar:
Özge Can NİYAZ
ozgecanniyaz@gmail.com